स्रष्टा, सृष्टिः[A], [1]स्रक्, [2]रज्जुः, इमानि रूपाण्यधिकान्यत्रेति विशेषः।

(1917) "सृन्भु हिंसार्थः" (I-भ्वादिः-757. सक. सेट्. पर.)

'षृन्भु—' इति मैत्रेयरायणौ। '—भर्त्सनहिंसयोः' इति काशकृत्स्नः। 'सृन्भ—' इति क्षीरस्वामिचन्द्रजैनकातन्त्रशाकटायनहेमचन्द्रादयः पठन्ति। सर्वाण्यपि रूपाणि भौवादिकतृम्फतिवत् (768) ज्ञेयानि। 'एतावपि अषोपदेशौ; 'सृवर्जम्' (भाष्ये 6-1-64) इत्यनेनानर्थकस्यापि ग्रहणात्' इति तरङ्गिण्यामुक्तम्।

(1918) "सृप्ल्ट गतौ" (I-भ्वादिः-183. सक. अनि. पर.)

सर्पकः-र्पिका, सर्पकः-र्पिका, सिसृप्सकः-प्सिका, सरीसृपकः-पिका;
[3]सर्प्ता-त्री-स्रप्ता-प्त्री, सर्पयिता-त्री, सिसृप्सिता-त्री, सरीसृपिता-त्री;
इत्यादिकानि रूपाणि सर्वाण्यपि आदादिकशुद्धयर्थकमृजू(1302) धातुवज्ज्ञेयानि। यङन्तात् पचाद्यचि-[4]सरीसृपः; [5]सृप्यः, [6]सर्पः, [7]पीठसर्पी, [8]सर्पिः, प्रियसर्पिष्कः, [9]सृप्रः, इमानि रूपाण्यधिकान्यत्रेति विशेषः।

---

1. सृजति तामिति 'ऋत्विक् दधृक्स्रक्—' (3-2-59) इति क्विन्प्रत्ययः अमागमश्च निपात्यते।
2. 'सृजेरसुं च' (द. उ-1-100) इति धातोरुप्रत्ययः, असुं इति प्रकृतेः आगमः, आदिलोपश्च।
3. 'अनुदात्तस्य च ऋदुपधस्यान्यतरस्याम्' (6-1-59) इत्यनेन पाक्षिकोऽमागमः। अमो मित्त्वादन्त्यादचः परो भवति। अयं च अमागमः किद्भिन्नेषु प्रत्ययेष्वेव बोध्यः। अम्पक्षे स्रप्ता-स्रप्त्री इति रूपम्। अमभावपक्षे सर्प्ता-सर्प्त्री इति रूपम्। एवं तव्यदादिष्वपि रूपद्वयं बोध्यम्।
4. 'यङोऽचि च' (2-4-74) इति यङो लुकि 'न धातुलोपः—' (1-1-4) इति निषेधात् लघूपधगुणाभावः।
5. 'ऋदुपधाच्च—' (3-1-110) इति क्यपि रूपमेवम्।
6. सर्पतीति सर्पः। पचाद्यचि रूपमेवम्।
7. पीठेन स्रप्तुं शीलमस्येति 'सुप्यजातौ णिनिः—' (3-2-78) इति ताच्छील्ये णिनिप्रत्यये रूपमेवम्।
8. औणादिके (द. उ. 9-30) इसिप्रत्यये रूपमेवम्। सर्पिः=घृतम्।
9. 'ऋज्रेन्द्र—' (द. उ. 8-31) इत्यादिना रक्प्रत्यये रूपमेवम्। सृप्रम्=मधु, सृप्रा=नदी।

A. 'इयं दानवराज्यस्य पूः सृष्टिर्विश्वकर्मणः॥' भ. का. 7-67.